

יום ראשון יב השון תשפ (2584)

ראיתי בספר 'דברי שלום' על התורה [להג"מ רבי יצחק אדרבי צוק"ל בעל 'דברי ריבות' על חו"מ, תלמיד הג"מ רבי יוסף טייטצאק צוק"ל בן דורו של הבית יוסף זי"ע] שכתב ליישב הפליאה הידועה מאי שנא בין אברהם ושרה, ששניהם צחקו, ורק בשרה אמר הקב"ה 'למה זה צחקה שרה.. היפלא מה' דבר', ואילו על צחקו של אברהם לא אמר הקב"ה כן, והרי לאחר שברכו הקב"ה שיהיה לו בן משרה כתוב מפורש: 'ויפול אברהם על פניו ויצחק ויאמר בלבו הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד', והוסיף ואמר 'לו ישמעאל יחיה לפניך', כלומר, הלואי שיחיה ישמעאל, ואמר לו הקב"ה 'אבל שרה אשתך יולדת לך בן'.

כל הבטחותיו של הקב"ה לאבואה"ק היו בבשורת הבנים

וביאר רבי יצחק ע"פ מש"כ הגאון רבי שאול מורטיריו צוק"ל בעל 'גבעת שאול' על התורה [מחכמי איטליה] שכל ההבטחות שהבטיח הקב"ה לאבות הקדושים, כולם היה בענין הבנים, בפרשת לך לך בנבואה ראשונה לאברהם אבינו: 'ואעשך לגוי גדול', בבואו לארץ ישראל וירא ה' אל אברם: 'ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת', אחרי הפרד לוט מעמו נאמר לו: 'לך אתננה ולזרעך', 'ושמתי את זרעך כעפר הארץ, אם תוכל למנות את עפר הארץ גם זרעך ימנה', אחר מלחמת המלכים בברית בין הבתרים: 'ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת', במצות מילה: 'ואני הנה בריתי איתך, והיית לאב המון גוים'. בפרשת וירא בתחילה בא לבשר לו על הולדת בנו. וגם בנבואה לענין סדום: 'ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום'. בסוף פרשת וירא בעקדת יצחק: 'כי ברך אברך והרבה ארבה את זרעך'. ואפילו בגירוש הגר וישמעאל: 'אל ירע בעיניך אל הנער ואל אמתך, כל אשר תאמר שרה אליך שמע בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע', אף שבא עתה לדבר בענין גירוש הגר וישמעאל שהוא ענין אחר, אעפ"כ הוסיף דיבור על יצחק וזרעו. כך בכל דיבור ודיבור יש בכל פעם בשורת הדורות.

פרט לדיבור אחד בלבד שדיבר אותו הקב"ה לא הזכיר את בשורת הזרע, ותיכף נבהל אברהם כביכול, היתכן שלא הזכיר הקב"ה את הענין הזה. והוא לפני ברית בין הבתרים: 'אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנכי מגן לך שכרך הרבה מאד', לא הזכיר כלל את ענין הבנים. ולכן 'ויאמר אברם אדני אלקים מה תתן לי, ואנכי הולך ערירי', אם לא תתן לי בנים, מה לי אם תאמר לי שאתה מגן לי ושכרי הרבה מאד, מה יהיה עם הבנים... ולכן הוסיף ואמר: 'הן לי לא נתתה זרע', אף שכבר הבטיח לו כמה פעמים על הבנים, אמנם בדיבור האחרון הזה לא הזכיר הקב"ה את הבטחת הבנים, ולכן בכה ואמר, מה בצע בכל שכרי אם לא הזכרתני על בשורת הבנים. ותיכף הוציא אותו החוצה ויאמר לו ספור

הכוכבים, 'אם תוכל לספור אותם, ויאמר כה יהיה זרעך'. הרי שבסוף גם באותו הדיבור ביקש אאע"ה להזכיר הבטחת הבנים.

רבי שאול צוק"ל האריך שם להוכיח שבכל הדיבורים שדיבר הקב"ה עם יצחק ועם יעקב, תמיד הזכיר הקב"ה את הבטחת הבנים. הרי שזה היה בראש מעיינם של האבה"ק שיבואו דורות וימשיכו את האמונה לנצח נצחים, לולא הבטחה זו, אינם שמחים בכל ההצלחות הגשמיות והמדומות, אין זה נחשב להם לכלום.

התחנן אאע"ה לא יולד יצחק לעת זקנה כשכבר תש כוחו ולא יוכל לחנכו בדרך הישר

והוסיף רבי יצחק, כי הנה כבר בהיות אברהם אבינו בן שבעים שנה כבר נתבשר על הבנים, וכן בן שבעים וחמש, ואחר הפרד לוט מעמו בשבעים ושבע ובשבעים ושמונה, בכל דיבור ודיבור הוזכר לו הבטחת הזרע.

והנה בהיותו בן תשעים ותשע שנה אמר לו הקב"ה ששרה אמנו ע"ה תוליד לו בן. ולא הבטיח לו אז הקב"ה שהנה הנה קרבה הישועה לבא, ובעוד שנה כבר יולד יצחק, רק חזר על ההבטחה שהיה תמיד מבטיח לו על הבנים. ומכיון שעיקר שמחת הבנים הוא רק להמשיך את האמונה הק' מדור לדור, כלומר שיגדל הבן ויהיה בר דעת שלם ואז יוכל להעביר לו אמיתת האמונה שיוכל הוא ללמד את הדורות הבאים אחריו, ומכיון שאותם הדורות היו שנות חיי האדם מתמעטים והולכים מדור לדור. לכן נפל אברהם על פניו ויצחק, כי בשלמא אם יצחק יולד כשעדיין כוחו של אברהם במתניו, ויוכל לראות את מנהגיו הקדושים של אביו, יש שמחה בלידתו, אך אם יולד יצחק שנה אחת לפני הסתלקותו של אאע"ה, מי יחנך אותו, הדוד לוט? והרי בלי התכלית האמיתי טובה העדרו ממתנתו.

וזה שאמר אברהם 'הלבן מאה שנה יולד ואם שרה הבת תשעים שנה תלד', לא שהתפלא והסתפק ח"ו על אמיתת קיום הבטחת ה', אלא שבכה ואמר, מה לי להולידו שנה אחת קודם הסתלקותי מן העולם, ואיך אלמדנו דרכי האמונה הטהורה? ולכן הוסיף 'לו ישמעאל יחיה לפניך', כלומר, אני עדיין מסופק אם אספיק לחנך כראוי את ישמעאל שהוא עתה בן י"ג שנה, והרי צריך להשקיע הרבה כוחות בחינוך הבנים, לו יחיה הוא ביראתך, ולא יתפתה מכל פיתויי הרשעים שמסביב. וכ"ש שאם תתן לי את יצחק לעת זקנה, איך אוכל לחנכו ולהדריכו על דרך הישר?

עד שהשיב לו הקב"ה 'אבל שרה אשתך יולדת לך בן', למועד הזה לשנה האחרת 'והקימותי את בריתי אתו', כלומר שתיכף בשנה אחרת כבר יולד יצחק, ויזכה לחנכו בדרך הישר, וילך בדרכך ועל ידו יומשך הברית שיש לי איתך.

וכ"כ במדרש בראשית רבה פרק מד 'שני בני אדם אמרו דבר אחד לפני הקב"ה אברהם ודוד, אברהם כתיב ביה אדני אלקים מה תתן לי, אמר לפניו רבונו של עולם, אם עתיד אני להעמיד בנים שיכעיסוך מוטב לי ללכת ערירי, דוד אמר חקרני אל ודע

ישמעאל בן אברם ויצחק בן אברהם

ויתכן שכל הנפשות אשר עשה בחרן לא היו להם שייכות אליו רק בהיותו אברם, אך לאחר הולדת יצחק, שוב אין שייך שיקרב רחוקים, כמו שאמרו רבוה"ק שהעוסקים בקירוב רחוקים, אין שייך להכניסם לביתו לאחר שגדלו הילדים, שאסור שישמעו את הדברים שהוא מדבר עמם בנוסח שלהם. כל עוד ישמעאל היה בביתו, יבואו כל הגויים וישמעו מה שהוא מדבר עם ישמעאל, כיון שנמול בברית מילה שלמעלה מדרכי הטבע, עכשיו כבר יושב יצחק בבית, ומאז והלאה אין הכנסת אורחים, וכיון שהשתוקק מאד, באו אליו מלאכים שהם יש להם השגה לשמוע מה שיצחק שומע. ישמעאל נשאר ב' שנים ושמע שאביו מתחיל לדבר דברים חדשים, החל מצחק עד שגרשוהו. כי אברם שמדבר מחקירות איננו עוד, ואברהם מדבר מאמונה פשוטה שאין ישמעאל חפץ לשמוע מזה כלל. נמצא שיצחק וישמעאל אינם אחים מאב אחד, ישמעאל נולד מאברם ויצחק מאברהם שאחר הברית מילה נהפך למציאות אחרת לגמרי. וזה כתוב 'כי לא יירש בן האמה הזה עם בני עם יצחק', שאין ירושתן שוה כלל, זה יורש מאברם וזה יורש מאברהם².

גם לאחר ששמע שהעבודות שלו אינם עולים בשם כלפי ההשגותיו אחר הברית, אעפ"כ לא פסק מלעבוד את ה' כפי הנקודה השייך ללבו בעת הזאת

'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, פי' השפ"א שמעתה היתה לו לאברהם אבינו עבודה כפולה ומכופלת, בשלושים שנה משבעים עד מאה המשיך אאע"ה ללכת מדרגא לדרגא, אף שהקדים הקב"ה ואמר לו שכל זה אינו עולה בערך כלל כלפי העבודה האמיתית שלאחר מכן, ואין הקב"ה חפץ שיצחק יראה את העבודות הללו, ואעפ"כ הוא קם ועולה מדרגא לדרגא בלתי לה' לבדו, במסירת נפש ממש, בלי תכלית אמיתית. וזה היה קשה לו להאמין בדברי ה' שהעבודות של עכשיו הם ככלום כלפי העבודה האמיתית, ולא טוב שיצחק בנו יראה את העבודות הללו, שזה קשה מאד למי שעובד את ה' באמת בכל לבו נפשו ומאודו במסירת נפש, אעפ"כ 'והאמין בהשם'.

וכמובן שלאחר הברית מילה הבין את הדברים למפרע, אבל בשעתו היה צריך להאמין בה', שגם שהגילויים והעליות אינם

לבבי, [לבבי היינו הבנים, כמ"ש האור החיים עה"פ ואהבת.. בכל לבבך, באהבת הבנים] וראה אם דרך עוצב ב', אם לא ילכו הבנים בדרך הישר, ונחני בדרך עולם'.

ובזה מיושב יפה שלא צחק אאע"ה על עצם ההבטחה, אלא שביקש להוסיף הבטחה נוספת שיזכה לחנכו בדרך הישר לאורך ימים ושנים טובים. וכן אמרו על הבעש"ט שנולד כשאביו היה קרוב למאה שנה, והיה צריך נסים ונפלאות שיוכל להתחנך כראוי.

ביקש אאע"ה שיספיק יצחק לראות את כל עליותיו מדרגא לדרגא, ואמר הקב"ה שעדיף שלא יראה אותם, כי אינם עולים בשם כלפי העליות שלאחר הברית מילה

כתב השפת אמת [תרמ"ו] 'מה תתן לי והנה בן ביתי יורש אותי, ואנכי הולך ערירי', כי מי שזוכה לעבוד את השי"ת וללכת מדרגא לדרגא נקרא בשם 'הולך', אם הוא עוצר במקומו ואינו מתקדם בקדושה וטהרה הרי הוא 'עומד'. אברהם אבינו היה הולך ונסוע הנגבה, עלה מדרגא לדרגא באהבת ה', וזה שטען לפני הקב"ה מה תתן לי את יצחק בשנים האחרונות של ימי חיי, הרי אנכי הולך מדרגא לדרגא כשעדיין אני ערירי ואין בני רואה את הליכתי במדרגות הקדושה ועבודת ה', והנה בן ביתי יורש אותי, אליעזר עומד ורואה כל החידושים והעליות בעבודת ה' של אאע"ה, במקום שיבא בני ויירש את דרכי העליה מדרגא לדרגא. והרי עיקר החינוך הוא כשהבן רואה את הדוגמא האישית אצל אביו?

והשיב לו הקב"ה, אל תחשוב שאינני יודע את צערך על זה שאין בנך יצחק רואה את העליות שלך, אדרבה איני חפץ בכך, כי כל מה שאתה עולה כעת מדרגא לדרגא אינם עולים בחשבון כלל כלפי העליות האמיתיות שיהיה לך לאחר הברית מילה כשיהיה שמך אברהם, ותהיה כמו בריה חדשה, שזה ענין אחר לגמרי, התהלך לפני והיה תמים. ואדרבה 'לא יירשך זה', הירושה האמיתית שאתה מגלה בעולם איך לעלות במדרגות הקדושה אינו שייך עכשיו כשאליעזר עומד ורואה את עבודתך הנוראים, 'כי אם אשר יצא ממעיך', יבא יצחק ויראה את העליות שלך כשאתה בדרגת אברהם, ולכן לא נתתי לך את יצחק כעת, שאין שום תכלית בכך שיראה את עבודתך עכשיו, אלו שייכים לאליעזר, ובעבודה זו יתחנך ישמעאל, רק כשתבא לנקודה האמיתית של 'התהלך לפני והיה תמים', אז יבא יצחק עולה תמימה ויראה עבודה צחה ונקיה. ותיכף גירש את ישמעאל והגר שאינם ראויים כלל לחינוך הקדוש שלאחר הברית מילה, שאז היה אאע"ה מציאות חדשה לגמרי. ולכן דאג שלא יבוא עוד אורחים לביתו, שבהיותו אברם לא דרש מהם רק לברך את הקב"ה על המזון, אך אחר המילה כבר דרש מהם לחתוך מבשרם, מרוב עלייתו הגדולה שאין לאנשים כלים להשיג גדולות ונוראות כאלה, עד ששלח לו הקב"ה מלאכים תמורת אנשים.

1 מה שיש לערבים שם איברהים זהו שם גנוב, שבאמת נולד ישמעאל מאברם ולא מאברהם. וכנודע שאותו משוגע שלהם היה לו מורה יהודי שלימד אותו פרקים מהתורה"ק, והוא הפך בקוראן שלהם את היוצרות, כאילו היתה העקדה עם ישמעאל ולא עם יצחק עפ"ל.

2 ומבואר במדרשי חז"ל שאחר שגרשו אאע"ה, הלך לבקר אצל ישמעאל, ולא מצאו בביתו, רק השאיר לו רמז שיגרש את אשתו המרשעת.